

Напередодні 31-их роковин Чорнобильської катастрофи спільними зусиллями Інституту історії України НАН України та ЦДАГО України створено книгу «Чорнобиль».

Документи Оперативної групи ЦК КПУ (1986–1988)». Про нове видання спілкуємося з одним із його співупорядників, кандидатом історичних наук Олегом Бажаном.

– **Олеже Григоровичу, у виданні вперше оприлюднюються документи Оперативної групи Політбюро ЦК КПУ, створеної для організації та керівництва роботами з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Яку мету ставили перед собою упорядники, вводячи до наукового обігу ці матеріали?**

– Про Чорнобильську трагедію за останні 30 років написано достатньо багато книг і статей. Проте варто зазначити, що серед величезної кількості публікацій, присвячених відтворенню хроніки трагічних подій, висвітленню основних напрямків вирішення інженерно-технічних та медико-біологічних проблем, породжених техногенною катастрофою, практично не залишалося місця для того, щоб звернути більш прискіпливу увагу на функціонування низки спеціальних управлінських структур. Зокрема, на роботу Оперативної групи Політбюро ЦК Компартії України за питань, пов'язаних з ліквідацією наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, на яку поклалися керівні та розпорядчі функції по боротьбі з «ядерним лихом» в Українській РСР.

Упорядники видання поставили перед собою мету розкрити – за допомогою архівних документів – оперативну роботу владних структур з евакуації населення з небезпечних зон, його розміщення, надання медичної допомоги, бачення представників вищої управлінської ланки щодо подолання техногенної катастрофи.

– **Розкажіть детальніше про структуру книги. Скільки документів і за який період до неї увійшло?**

– Родзинкою книги є унікальна можливість, надана читачеві, – ознайомитися з корпусом оперативних документів про щоденні централізовані дії радянських і партійних органів влади Української РСР, спрямовані на ліквідацію наслідків аварії на Чорнобильській АЕС; «зануритися» у середовище, в якому ухвалювались доленосні рішення; осягнути масштаби та наслідки техногенної катастрофи.

Хочу зауважити, що документи, які публікуються, відтворюють не офіційну та загальноприйнятну відповідними інстанціями позицію, не стислу та відпрацьовану до кінця інформацію, а розкривають безпосередньо оперативну роботу, містять прогностичні оцінки та роздуми, що висловлювались у процесі обговорення різноманітних проблем. Також дають уявлення про

сприйняття і розуміння представниками вищої управлінської гілки, профільних відомств і наукових установ – ситуації, що склалася, і навіть відтворюють емоційну атмосферу, в якій відбувалося обговорення питань.

Публікації документів з «окремої папки» ЦК КПУ передусім вступна стаття, у якій висвітлюється роль ЦК Компартії України в організації роботи з ліквідації наслідків аварії. З метою створити читачеві зручні умо-

«ЗАНУРЕННЯ» В ЧАС ТЕХНОГЕННОЇ КАТАСТРОФИ

ви для користування книгою – наприкінці видання вміщено примітки, іменний та географічний покажчик. Всього до книги включено 130 документів за період від 3 травня 1986 року до 9 листопада 1988 року.

– **Яку важливу інформацію про Чорнобильську катастрофу можна почерпнути з опублікованих документів?**

– Основу видання складають 55 протоколів та 56 стенограм засідань Оперативної групи політбюро ЦК КПУ, які дозволяють простежити механізм розробки пропозицій та прийняття ухвал республіканських органів управління, які стосувалися багатьох соціальних питань: працевлаштування, відшкодування матеріальних втрат і забезпечення житлом та соціально-побутовим обслуговуванням евакуйованого населення.

Документи Політбюро ЦК КПУ віддзеркалюють широке коло медико-біологічних проблем: забезпечення населення України питною водою, екологічно чистими продуктами та навіть зняття в умовах всесоюзної антиалкогольної кампанії заборони на продаж у магазинах сухого червоного вина. Стенограми засідань Оперативної групи Політбюро ЦК КПУ розкривають широкий спектр надскладних завдань, у вирішенні яких брали участь наукові колективи Академії наук УРСР: створення оперативного моніторингу поверхневої та підземної гідросфери річок Дніпро та Прип'ять; проектування та будівництво реакторів очистки питної води від радіоактивного забруднення для населених пунктів, розташованих уздовж річки Дніпро тощо.

рання вулиць, тротуарів, парків, скверів тощо.

– **Які висновки Ви, як упорядник, можете зробити після вивчення оперативної інформації того часу? Чи впоралося тодішнє керівництво із ситуацією? Які наслідки дій чи бездіяльності посадовців стали найбільшчужими для українців?**

– Діяльність «ліквідаторської структури» під егідою ЦК КПУ, особливо на початковому етапі, засвідчила недосконалість державної системи оперативного управління радіаційними ризиками. Створена вищими органами

забруднених територіях та досягнення бажаного ефекту у сфері захисту здоров'я і прав чорнобильців (покращення медичного обслуговування, виплата справедливої компенсації, надання додаткових матеріальних та соціальних благ тощо).

Водночас планомерно-поетапне проведення комплексу пріоритетних заходів з ліквідації наслідків техногенної катастрофи (евакуація, розселення та працевлаштування населення, дезактивація уражених радіацією територій, будівництво житла для евакуйованих); координація зусиль партійних, господарчих, наукових організацій; мобілізація необхідних трудових та фінансових ресурсів у ході відновлюваних робіт на ЧАЕС – мало позитивний результат. Попри певний недогляд у системі керування та гальмування деяких вкрай важливих рішень, спеціальної управлінської ланки вдалося забезпечити виконання великого обсягу робіт з подолання екологічної катастрофи.

Набуті у ході ліквідації аварії на ЧАЕС знання та вміння, що стосуються відновлення і реконструкції уражених радіацією територій, організації масштабних заходів медичного захисту населення, надання допомоги евакуйованим, – стали в нагоді урядовцям та вченим Японії під час аварії на атомній електростанції «Фукусіма-1» у березні 2011 року. Ядерні трагедії, які спіткали Україну та Японію, спонукають широку міжнародну спільноту об'єднувати зусилля для вирішення проблем із забезпечення безаварійної експлуатації атомних об'єктів та розробки єдиної концепції ліквідації наслідків техногенних катастроф.

– **Розкажіть, як розповсюджується це видання?**

– Наклад книги невеликий. Левова частка тиражу розійдеться по бібліотеках України. З електронною версією книги можна ознайомитися на сайтах Інституту історії України НАН України та Центрального державного архіву громадських об'єднань України.

Спілкувався Євген БУКЕТ

